

– слабким контролем з боку держави;
– недосконалістю чинного законодавства та нормативно-правової бази;
– відсутністю ефективного економічного механізму управління фондом надр;
– низьким рівнем відтворення вітчизняної мінерально-сировинної бази, що визначається недостатнім фінансуванням геологорозвідувальних робіт.

Усі природні ресурси в системі аграрного господарювання слід використовувати так, щоб можливо було їх відтворювати з певною часовою та просторовою періодичністю, адже агроекологічні цикли є безперервними. Конкретні процеси відновлення будуть різнитись, оскільки самі ресурси мають різне походження, структуру, особливості.

Література

1. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України №1359-XIV від 24 грудня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

2. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.

3. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 140 с.

4. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього / за ред. акад. НААН М. А. Хвесика. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2012. – 465 с.

Людмила УНІЯТ

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ – ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ефективне використання земельних угідь є потужним чинником розвитку економіки усіх землекористувачів нашої країни. Подальше підвищення ефективності використання земельних ресурсів обумовлено нагальною потребою забезпечення виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції у ринковому середовищі, якісного харчування населення України та збільшення обсягу реалізації продукції на зовнішньому ринку.

Вирішення цих стратегічно важливих економічних і соціальних завдань зобов'язує землекористувачів та державні структури спрямовувати свої зусилля і кошти на науково-обґрунтований і цілеспрямований розвиток виробничих і економічних відносин, застосування інноваційних, ресурсощадних технологій виробництва і на цій основі підвищення ефективності аграрної економіки в усіх формах господарювання. Тому проблема ефективного використання земельних ресурсів та їх економічної оцінки, особливо у сільськогосподарських підприємствах набула надзвичайної актуальності.

Питання розвитку земельних відносин, стратегії і оцінки ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств досліджували багато науковців, зокрема: А.Г. Андрійчук, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, О.В. Ульяновченко, О.М. Шпичак та ін. [1, 4, 5, 6, 8].

Відзначаючи цінність одержаних результатів названих вчених, необхідно зазначити, що окремі регіональні аспекти даної тематики потребують подальшого вивчення, що обумовлює актуальність дослідження.

Мета даного дослідження полягає у визначенні тенденцій та оцінки економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, обґрунтуванні напрямів поліпшення фінансових результатів та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в умовах ринкового середовища.

Тернопільська область мала у 2017 р. 1046,2 тис. га сільськогосподарських угідь, розораність земельних угідь становила біля 82,8%. В обробітку всіма категоріями господарств використовувалось 965,8 тис. га сільськогосподарських угідь, з них 510 тис. га перебувало у сільськогосподарських підприємствах і 456 тис. га – у господарствах населення.

Аналіз показав, що найефективніше використовують земельні ресурси у великих сільськогосподарських підприємствах, які спроможні запроваджувати інноваційні й ресурсоощадні технології, наукову організацію праці, раціональніше використовувати матеріально-технічні, трудові та інші ресурси і на цій основі поліпшувати свої фінансові результати.

Практика показала, що роздержавлення землі, видача державних актів на право власності на землю і майнових сертифікатів з подальшою концентрацією виробництва у сільськогосподарських і фермерських господарствах шляхом оренди земельних часток (паїв) супроводжується виробництвом переважно рослинницької продукції (зернові, технічні культури), а тваринництво майже повністю знищено. Усе це призвело до зниження прибутковості підприємств. У цій ситуації більшість підприємств зазнають впливу нестабільності землекористування, обумовлене порушенням умов договорів орендарями та бажанням землевласників укласти вигідні договори з іншими землекористувачами.

Формування усіх показників економічної ефективності використання земельних ресурсів відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Серед внутрішніх чинників позитивний вплив на ефективність виробництва здійснили: підвищення урожайності всіх сільськогосподарських культур; збільшення упродовж 2014 – 2017 рр. обсягів продажу продукції; зменшення собівартості одиниці продукції та ряд інших, а зовнішніх – сприятливі природно-кліматичні умови, державна підтримка і сприяння виробникам тощо.

Важливим чинником урожайності усіх сільськогосподарських культур є природна родючість ґрунтів із врахуванням їх еколого-агрохімічної оцінки [2, с.76-79; 6, с.158]. Це положення підтверджується групуванням районів за агрохімічною оцінкою ґрунтів у Тернопільській області. Встановлено, що підвищення їх агрохімічної оцінки тісно пов'язано із поліпшенням економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Так, у підприємствах із найвищою агрохімічною оцінкою ґрунтів (44,5 балів) було вкладено у виробництво із розрахунку на підприємство 14,3 млн. грн інвестицій, що дало змогу отримати порівняно найбільше валової продукції і чистого доходу як на підприємство, так і на 100 га сільськогосподарських угідь [6, с.160]. Збільшення витрат з розрахунку на 1 га сільгоспугідь сприяє зміцненню матеріально-технічної бази підприємства, розвитку інноваційних, ресурсоощадних технологій і на цій основі поліпшення фінансових результатів.

Необхідно зазначити, що поряд зі збільшенням рівня витрат на виробництво і збут продукції, дуже важливо їх раціонально використовувати за першочерговими, стратегічними напрямками розвитку агропромислового бізнесу. Це положення підтверджується групуванням районів за рівнем витрат на 1 га сільськогосподарських угідь [6, с.160].

Встановлено, що кращих результатів досягають у тих підприємствах, де раціональніше використовують матеріально-технічні, трудові та інші ресурси. Так, наприклад, у підприємствах з найвищим рівнем інтенсифікації (13,1 тис. грн / га с.-г. угідь) підприємства порівняно найбільше виробили валової продукції, отримали чистого доходу і прибутку як з розрахунку на підприємство, так і одиницю земельних угідь та середньорічного працюючого.

Дослідженнями виявлено ще один вагомий чинник, який здійснює потужний вплив на економічну ефективність функціонування підприємств – це їх галузева структура. Найбільшу прибутковість за аналізований період у підприємствах забезпечили галузі рослинництва, зокрема – зернового і зернобобового напрямку. Серед зернових найбільше чистого доходу і прибутку забезпечують кукурудза на зерно і пшениця .

Найбільше чистого доходу і прибутку серед технічних культур отримали від реалізації цукрових буряків та ріпаку.

Аналіз показав, що обсяг чистого доходу обумовлений в основному двома чинниками – кількістю реалізованої продукції та її якістю, що здійснює вплив на рівень цін.

Водночас обсяг прибутку і чистого доходу, крім вище названих факторів, формується під впливом виробничої і повної собівартості реалізованої продукції. Все це обумовлює виробників раціонально використовувати наявні ресурси, здійснювати жорсткий управлінський контроль за витратами, відшукувати резерви щодо їх зменшення.

Варто зазначити, що ефективне використання земельних ресурсів у значній мірі залежить від державної підтримки та створення нормативно-правових передумов для різних видів економічної діяльності на землі.

З метою ефективного використання земельних ресурсів у конкурентному середовищі, державною комплексною стратегією розвитку сільськогосподарського сектору економіки передбачено здійснити упродовж 2015-2020 років наступні пріоритетні заходи [2, с.37].

1. Запровадження повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення, дерегуляція обороту прав на землю, стале землекористування та консолідація землеволодіння й землекористування.

1.1. Законодавче врегулювання та передача у комунальну власність земель державної власності, розташованих за межами населених пунктів, крім тих, на яких розташовані об'єкти державної власності; удосконалення процедури передачі ділянок невикористаної спадщини, невитребуваних паїв до комунальної власності; врегулювання правового стану земель із нечітким правовим режимом.

1.2. Підготовка та поетапне впровадження відкритого і прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення, в тому числі можливість пілотного впровадження різних моделей економічного обороту земель сільськогосподарського призначення на територіях окремих адміністративно-територіальних одиниць, на основі державно-правового експерименту.

1.3. Розробка програми економічного стимулювання сталого землекористування для запобігання та боротьби із деградацією земель.

1.4. Впровадження механізмів консолідації сільськогосподарських земель з метою підвищення ефективності їх використання.

1.5. Оптимізація системи оподаткування земель з метою стимулювання раціонального та ефективного використання земельних ресурсів та запобігання спекуляції із земельними ділянками.

2. Вдосконалення та розвиток системи кадастру та реєстрації речових прав на нерухоме майно.

3. Забезпечення та захист прав на земельні ділянки.

Таким чином агрохімічна бальна оцінка земель виявила рівень якості ґрунтів у сільськогосподарських підприємствах за адміністративними районами Тернопільської області. Вона тісно пов'язана із рівнем урожайності усіх сільськогосподарських культур, а тому має використовуватись при плануванні розвитку економіки землеробства в області.

Підвищення економічної ефективності функціонування аграрних підприємств тісно пов'язано з ефективним використанням земельних ресурсів та залежить від впливу на неї факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Такими факторами є поліпшення родючості ґрунтів; посилення концентрації та інтенсифікації виробництва, виробничо-галузева структура виробництва, державне регулювання виробництва й реалізації продукції та підтримка виробників.

Література

1. Брошак І.С. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: Монографія / І.С. Брошак, Р.Б. Гевко, С.С. Никеруй та ін. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2013. – 160 с.

2. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки. Стратегія та план дій. [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – 2015. – 225 с. - Режим доступу: www.minagro.gov.ua

3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 – 2016 роки. Статистичний бюлетень. Тернопіль – 2010-2016 рр.

4. Пархомиць М.К. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: Монографія / М.К. Пархомиць, В.В. Гудак. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 256 с.

5. Пархомиць М.К. Аналіз дохідності основних галузей аграрних підприємств та напрямки її підвищення у західних областях України / М.К. Пархомиць, Л.М. Уніят // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького. – 2015. – Вип. 11. – С.246 – 258.

6. Пархомиць М.К. Економічна ефективність використання земельних угідь у конкурентному середовищі [Текст] / М.К. Пархомиць, Л.М. Уніят // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 1. – С. 153-162.

7. Сільське господарство Тернопільської області за 2010-2016 роки: Статистичний збірник. – Тернопіль, 2010-2017.

8. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія / І.Б. Яців. – Львів: Український бестселер, 2013. – 427 с.